

Feleky Géza

ÚJ KISFALUDYSTA¹

(PETROVICS ELEKRŐL)

Régen volt, igen régen volt, amikor még illet vezércikkben foglalkozni a Kisfaludy-Társaság tagjainak tagválasztásaival. Akkor *Greguss* Ágost képviselte ott az esztétikát és *Salamon* Ferenc, aki az irodalomtörténeti problémákat is éles logikával, gazdag tudással, tiszta szemmértékkel bontotta szét elemeikre. A Kisfaludy-Társaságnak mindig volt egy üres helye a hirtelen felbukkant új, nagy tehetségek számára, ha jól emlékszünk, *Madách* Imre helye, hiszen *Madách* Imre, a harmincnégy éves koráig szinte ismeretlen költő Arany Jánosnak küldte be az *Ember tragédiáját* és Arany János a Kisfaludy-Társaság elé vitte a kezébe jutott kincset. A Kisfaludy-Társaság immár nyolcvanöt esztendő történetének vannak más szép és nevezetes napjai is. A Kisfaludy-Társaság egyik pályázatán nyert díjat a fiatal Arany János *Toldija* és az egész magyar közönség szemében nagy esemény volt a Kisfaludy-Társaságnak az az ülése, amelyen az évek óta elhallgatott öreg Arany János új balladáját olvasták fel, *A tetemre hívást*, vagy a Kisfaludy-Társaságnak az a másik ülése, amelyen Lukács Móric, a Társaság elnöke, bemutatta a Toldi-trilógia *titokban kinyomtatott közléését: a Toldi szerelmét...* És volt még egynéhány szép napja a Kisfaludy-Társaságnak, ahol az elnöki székben *Fáy* András, *Jósika* Miklós, *Eötvös* József, *Kemény* Zsigmond, *Toldy* Ferenc, *Lukács* Móric és *Beöthy* Zsolt váltotta fel egymást. Az eleven irodalommal mindinkább megszakadt a Kisfaludy-Társaság kapcsolata és részben a Kisfaludy-Társaság hibája az, hogy *lassankint éles demarkációs vonal rajzolódott ki a hivatalos irodalom és a - tehetséges irodalom között*, éles demarkációs vonal, amelyet a Kisfaludy-Társaság az utóbbi években *szinte tüntetően hangsúlyozott* néhány egész frappáns tagválasztással... Az esztétikusok között azonban még nemrég is olyan emberek ültek, mint *Péterfy* Jenő, *Riedl* Frigyes vagy *Katona* Lajos, az összehasonlító irodalomtörténetnek ez a széles tudású művelője. Ma viszont *Császár* Elemér és még néhány *Császár* Elemér képviseli a Kisfaludy-társaság esztétikáját az irodalmi közönség előtt.

Régi láncszemek továbbfűzését jelenti, a tegnap expiálását, és a visszatérést a tegnapelőthöz a Kisfaludy-Társaság tagjainak az a határozata, amellyel ma meghívták ma maguk közé *Petrovics* Eleket, a Szépművészeti Múzeum főigazgatóját. A *Péterfy* Jenők és a *Riedl* Frigyesek mintájára szabott esztétikusok és - *emberek* ritka sorához tartozik *Petrovics* Elek, azokhoz, akiknek írását a finom fogékonyság és a gyengéd megértés jellemzi az emberi és művészeti értékekkel szemben, nem pedig az üres és jelentéstelen szavak halmozása, pedánsan szabályos, vagy pedánsan nehézkes mondatokban. *Petrovics* Elek írásait mérlegelni

¹ (f. g.): Új Kisfaludysta. *Világ*, 1922. február 1. 1. Közreadja Markója Csilla, Bardoly István.

kell, és nem számlálni, mert Petrovics Elek tollában megvan az a finom szemérem, és az az érzékeny tartózkodás, amely Péterfy Jenő és Riedl Frigyes tollát jellemezte. *Azok, akiknek van mondanivalójuk és akik mondanivalóikat formába tudják önteni, gyakran tudnak hallgatni is.* Azonfelül Petrovics életének, érdeklődésének, munkájának súlypontja a Szépművészeti Múzeum vezetése, nem pedig az írás. Esztétikusnak ezért csak *cum grano salis* lehet mondani Petrovics Eleket, olyan értelemben, amint csak *cum grano salis* volt művészethistorikus a két nagy német múzeumigazgató, Alfred *Lichtwark*, és főleg Hugo von *Tschudi*, a berlini modern képtárnak és a bajor képtáraknak nagy átszervezője. *Tschudi* ritkán vett tollat a kezébe, és nem írt simán, folyékonyan, nem írhatott simán és folyékonyan azért, mert a művészet *imponderabile*-it akarta szavakba foglalni, *a művészetnek legművészebb és leglényegesebb elemeit, amelyekről éppen nehéz kifejezhetőségük miatt ritkán esik csak említés a művészet irodalmában.* A művészek intencióit egészen a gyökérszálakig tudta követni Hugo von *Tschudi*, a művészi formaadás eszközeit a legfinomabb, a legrejtettebb árnyalatokig: és ha valaki *ilyen szemmel* látja a művészetet, nem könnyen ír a művészetről, nem könnyű megírni azt, amit lát.

Petrovics Eleket rokoni szálak fűzik Hugo von *Tschudi*hoz, a művészi látás mélységében, tisztaságában, gyengédségében. Ez a másik oka annak, hogy olyan kevésbé termékeny az írói munkássága. És van még egy rokonság *Petrovics* és *Tschudi* között: mind a ketten a modern művészetet át jutottak el a klasszikus művészet megértéséig. Gyakran szokás ellentétet konstruálni *a művészi látás, a művészi fogékonyság két iránya, két formája* között, gyakran szokás feltételezni olyan szemet, amely csak az impresszionista festés iránt fogékony, és olyan szemet, amely a művészettörténeti emlékek színeit, vonalait tudja csupán megértéssel követni. Ez a konstrukció alighanem hibás, mert aki például *Manet* vagy *Degas* képeit nem érti meg, az szükségszerűleg majdnem mindig színvak a *quattrocento* vagy a *cinquecento* képeinek igazán festői *valeurjei* iránt. Egészen más halk, romantikus megilletődést érezni a *Primavera* vagy *Botticelli* valamelyik *Madonnája* előtt és egészen más maradék nélkül felszívni *Botticelli* képeinek piktorális tartalmát. Márpedig visszahelyezkedni a XV. század Firenzéjébe vagy a XVI. század Rómájába sokkal nehezebb feladat, mint követni szándékaikban és követni igazi értékeik küszöbéig azokat, akik *kortársak, vagy csaknem kortársak.* *Heinrich Wölfflin* például, a nagy német művészethistorikus, az olasz klasszikus stílus klasszikus elemzője és történetírója, íróasztala fölé *Degas* híres lóversenyképét függesztette a falra, azt a képet, amelytől *Degas* műkereskedője, *Durand-Ruel*, nem tudott megválni: és nem egyszer mondta, hogy *Degas-nak ezen a képén át értette meg Rafael kompozícióit...* Ez sajtóságon hangzik és mégis természetes. Olyan természetes, mint amilyen elképzelhetetlen például az, hogy valaki ne értse meg *Baudelaire* költészetét és megértse *Dante* látomásait, vagy ne értse meg *Paul Verlaine* szent gyengédségét, de megértse *Wolfram von Eschenbach* lantjának hangjait. A kétféle művészeti látás tarthatatlan feltevése egész egyszerűen azon alapszik, hogy a művészettörténeti emlékek *historiai* és

filológiai vonatkozásairól igen alapos tudással és nagyon érdekesen beszélhet az, aki nem látja meg a művészettörténeti emlékekben a - művészetet.

Petrovics Elek, a művészethistorikus, a XIX. század festésén át jutott el a régi mesterekhez, azon az egyetlen úton, amely igazán elvezet hozzájuk. A teljes fogékonyság a régi művészet tisztán művészeti elemei iránt határozta meg Petrovics Elek múzeumpolitikáját a Szépművészeti Múzeum régi képtárával szemben: a XIX. század festésén kinevelődött és iskolázott: *valeur*-érzéssel akasztott, rendezett, csoportosított, vásárolt régi képeket Petrovics Elek vagy - *vásároltatott*. Petrovics egyik nagy érdeme, hogy a nehéz időkben a mecénások széles csoportját tudta megszerezni a múzeum számára és sikerült *organizálnia az ajándékozásokat*, *organizálni* úgy, hogy az *ajándékok szervesen illeszkednek a Szépművészeti Múzeum anyagába* és kipótolják annak hézagait. A korona tragédiájának, Magyarország elszegényedésének, a művészeti piac nagy árhullámozásának idején igen értékes teljesítmény lett volna Petrovics Elek részéről az is, ha csak az új képtárat fejleszti, olyanformán, hogy az reprezentatív képet adjon a modern magyar festésről, a modern magyar kultúra talán leggazdagabb lombozatú ágáról. De Petrovics nem csupán ezt a feladatot oldotta meg, hanem *fejleszteni tudta szinte pénz nélkül a Szépművészeti Múzeum régi képtárat*, fejleszteni tudta néhány műbarát támogatásával, úgy, hogy a múzeum új szerzeményein nem látszik meg az ajándék, mert minden ajándékozott kép olyan, mintha programszerű és céltudatos vásárlás útján került volna helyére.

Ferenczy Károly pikturális hagyatékából rendezett most nagy emlékkiállítást Petrovics Elek a Múcsarnokban és ez a baráti kegyelettel rendezett kiállítás megmutatta azt, hogy összefüggéseikbe helyezve kiszínesednek, lélegzeni kezdenek azok a Ferenczy-képek is, amelyek egyenként kissé egyhangúnak hatottak. Néhány egyhangú kép meggazdagodik árnyalatokban, meggazdagodik színességben, meggazdagodik mozgásban, ha egymás mellé kerül. Ez természetesen Ferenczy Károly művészetének magasrendűségét dokumentálja, de egyben dokumentálja Petrovics Elek fogékonyságát a művészeti *valeur*ök és fogékonyságát a képek helyes csoportosítása szerint. *Qui bene distinguret, bene docet*, mondja a latin párbeszéd és ezt itt így lehetne variálni: *aki jól csoportosít képeket, az jó esztétikus és jó művészethistorikus*. Petrovics Elek jól csoportosította Ferenczy Károly képeit és jól csoportosított más képeket is...

Nem csupán a Múcsarnok minap megnyílt kiállításának véletlene kapcsolja össze Ferenczy Károly és Petrovics Elek nevét, amint nem volt véletlen a barátság Ferenczy és Petrovics között. A nagybányai mester és a múzeumi főigazgató sokban emlékeztetnek egymásra. Mind a ketten olyan emberek, akiknek vérükké vált a kultúra, és vérükké vált a hivatás, amelynek felesküdtek. Mind a ketten csendes, halk emberek, olyanok, akikről bizonyos, hogy soha még nem mondtak ki hangos szót, és soha nem fognak hangosan beszélni. De az olyan csendes emberekben néha *nagy energia* lakik, nagy energia, nem az étellel szemben, hanem *hivatásuk szolgálatában*. Ezt megmutatta Ferenczy Károly gazdag hagyatéki kiállítása, és ezt megmutatja az, hogy a Szépművészeti Múzeum fejlődött,

sokasodott, gyarapodott olyan években, amelyeknek ónsúlya bénaságra ítélte a magyar kulturális intézményeket. Petrovics Elek megérdemelte a Kisfaludy-Társaságnak, a *régi Kisfaludy-Társaságnak, nem a mainak*, tagsági helyét, szám szerint kevés, súly szerint gazdag írásaival, főleg pedig megérdemelte a *régi Kisfaludy-Társaságnak, nem a mainak*, tagsági helyét, azzal a hibátlan és impozáns munkával, amelyet a Szépművészeti Múzeum igazgatói székében végzett.